

Verslag van de lotgevallen der Utrechtsche afdeeling van de Maatschappij tot nut der Israelieten in Nederland, uitgebracht bij de feestelijke herdenking van het 25-jarig bestaan

<https://hdl.handle.net/1874/235094>

13
mm 118/4

VERSLAG

VAN DE

LOTGEVALLEN DER UTRECHTSCHER AFDEELING

VAN DE

MAATSCHAPPIJ

TOT

NUT DER ISRAËLIETEN IN NEDERLAND

UITGEBRACHT BIJ DE FEESTELIJKE HERDENKING

VAN HAAR

VIJFENTWINTIGJARIG BESTAAN

op den 2 Juli 1876,

door den Afdelings-Secretaris H. ITALIE.

1.
5

B. oct.
2655

8° 2655

VERSLAG

VAN DE

LOTGEVALLEN DER UTRECHTSCHER AFDEELING

VAN DE

MAATSCHAPPIJ

TOT

NUT DER ISRAËLIETEN IN NEDERLAND

UITGEBRACHT BIJ DE FEESTELIJKE HERDENKING

VAN HAAR

VIJFENTWINTIGJARIG BESTAAN

op den 2 Juli 1876,

door den Afdeulings-Secretaris H. ITALIE.

STOOMDRUK VAN J. VAN BOEKHOVEN TE UTRECHT.

Mijne Heeren!

Een bijzonder voorrecht is het voor Uwen Secretaris heden als verslaggever te mogen fungeeren. Heden toch herdenken wij feestelijk het 25-jarig bestaan onzer Afdeeling, een tijdperk, rijk aan gewichtige gebeurtenissen, aan schitterende feiten; een tijdperk, dat de geschiedenis bevat van het ontstaan, het lijden, de opkomst, den groei en den bloei der Afdeeling; van den strijd, dien zij tegen bekrompenheid en blind vooroordeel te voeren had; van de elementen, waaruit zij levenskracht en sterkte putte; van het nut door haar gesticht, het voortreffelijke door haar verricht; van de tallooze weldaden door haar verspreid, de grootsche stichtingen door haar gewrocht.

Vijf en twintig jaren! Hoevele vereenigeningen zijn er niet, die, in een oogenblik van enthousiasme als door een tooverslag uit den grond verreezen, onze deelneming trachten uit te lokken door den weidschen titel, waarmede zij prijken, het veelbelovend program, dat zij in hun schild voeren! Pas zijn zij in het leven getreden, of spoedig groeien zij op, nemen in omvang toe en schitteren van luister! Maar van lieverlede verflauwt de geestdrift, de snelle groei neemt al meer en meer af, de omvang wordt kleiner, de luister verbleekt en weldra is het betooverende beeld van voor onze oogen verdwenen, niets achterlatende dan eene flauwe herinnering, en ook van deze is na verloop van het vierde eener eeuw niets meer overgebleven!

Gelukkig was dit — gij hebt het reeds verstaan — niet het lot onzer dierbare afdeeling. Gering en klein in haar begin, wist zij zich langzamerhand te verheffen; en moest zij ook menigen storm doorstaan, menigen strijd voeren, nogtans kwam zij die alle te boven; en nadat reeds 25 jaren over haar hoofd zijn henen gevlogen, staat zij nog daar, jeugdig en krachtvol, onwrikbaar en vast, en ziet met zelfvoldoening en fierheid op hare nog levende of reeds ten grave gedaalde zuster-afdeelingen neder.

Gering was zij in haar begin, gering en veracht. Had toch de moeder — de Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland — reeds van haren aanvang af, met allerlei hinderpalen te worstelen, der dochter ging het niet beter. Van vele zijden zag zij zich miskend en mistrouwd; allerlei bezwaren werden tegen haar ingebracht, allerlei hinderpalen haar in den weg gelegd; doch met de hulp des Alvermogenden en sterk door het bewustzijn van naar een heilig doel te streven, wist zij zich glansrijk en zegevierend uit den strijd te verheffen, hare tegenstanders in voorstanders te hervormen en zich de achting en medewerking van alle weldenkenden blijvend te verwerven.

Dit was in korte trekken het lot der Afdeeling gedurende het tijdperk van haar bestaan: het thans volgende zal u dit in meer bijzonderheden doen kennen.

Het was op den 1 April 1849, dat de Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland définitief werd gevestigd. Zij stelde zich ten doel: „het bevorderen van goede zeden, deugd en beschaving onder de Israëlieten in Nederland, alsmede de verspreiding van nuttige kundigheden, voornamelijk onder de mingeoefenden” en overal trachtte zij daartoe medewerking te vinden. Hare roepstem bleef aanvankelijk niet onverhoord. Weldra verreezen er Afdeelingen te Amsterdam, Rotterdam, Gorinchem, Winschoten, 's Hage, Arnhem, Middelburg, Haarlem en Leiden. Ook Utrecht zou niet achter blijven. Het was reeds in het Hoofdbe-

stuur vertegenwoordigd door den u allen bekenden, zeer geachten Heer, Mr. S. J. van Lier, een man, met eene warme liefde bezielde voor al wat edel en goed is, een voorstander van weldadigheid en philanthropie. Aan zijne inwendige stem gehoor gevende, trachtte hij ook te Utrecht eene Afdeeling van de toen in het eerste stadium van ontwikkeling zijnde Maatschappij te vestigen, en riep te dien einde de gemeenteleden bijeen op 25 Mei 1851. Maar hoe groot was 's edelen mans teleurstelling, toen van de *velen*, door hem te zamen geroepen, slechts 8 (zegge: *acht*) opkwamen, een getal, nauwelijks voldoende, om volgens de statuten der Maatschappij eene Afdeeling te kunnen vormen. De namen van dit achttal mögen hier met eere genoemd worden. Het wären: de HH. S. van Lier Ez., S. J. Jacobs, S. Mossel, E. Schaap, H. J. de Beer, N. Salomon, E. van Lier en J. de Rooij Ez., derhalve met den uitnoodiger 9 leden, van welke de meesten der Afdeeling steeds getrouw zijn gebleven en den grootsten invloed op hare ontwikkeling en haren vooruitgang hebben uitgeoefend. Niet onopgemerkt möge het blijven dat de Heer H. J. de Beer reeds vroeger als lid tot de Maatschappij was toegetreden.

Was deze voorloopige vergadering *zwak* in getal, *sterk* was zij daarentegen, in ijver en liefde tot de goede zaak. Onverrichter zake ging zij dan ook niet uiteen, maar benoemde uit haar midden een voorloopig Bestuur, bestaande uit de HH. Mr. S. J. van Lier, als president, E. van Lier, als secretaris en S. Mossel, als thesaurier, terwijl zij tevens besloot het toen vigeerende Huishoudelijk Reglement der Haagsche Afdeeling mutatis mutandis over te nemen en ter sanctie aan het Hoofdbestuur op te zenden.

De Afdeeling aldus voorloopig geconstitueerd zijnde, werden door het voorloopig bestuur de allereerste werkzaamheden geregeld en nadat het gesanctioneerde Huishoudelijk Reglement was terugontvangen, de Afdeelings-vergadering

tegen 20 Juli bijeengeroepen, ten einde een definitief bestuur te kiezen. Als blijk van waardeering der verrichtingen van het voorloopig bestuur werd dit door de vergadering definitief benoemd. Verder werd in deze vergadering eene commissie van redactie benoemd voor een samentestellen Reglement van Orde.

De eerste werkzaamheden der Afdeeling bepaalden zich nu tot het aanwenden van pogingen, om de door de Maatschappij uitgegeven tijdschriften bij de gemeenteleden ingang te doen vinden, doch hare pogingen leden schipbreuk, want slechts één intekenaar deed zich op. Daarna besloot men op voorstel van den Heer E. van Lier, dat de Heer Mossel, toenmaals hoofdonderwijzer aan de Israëlitische godsdienst-school, elken Zaterdag openbare voorlezingen zou houden over de geschiedenis der Israëlieten, en verder dat ook in den winter de gewone in de statuten als middel tot beschaving aangewezen voorlezingen zouden plaats hebben. Het eerste besluit kwam wel tot uitvoering, doch door gebrek aan belangstelling van de zijde der gemeenteleden werden de Sabbath-lezingen weldra gestaakt. Beter succes hadden de winterlezingen, die dan ook vele jaren achtereen plaats hadden.

Het is hier de plaats een woord van lof en hulde te wijden aan de nagedachtenis van wijlen den Heer S. Mossel. Dat zijn naam onder die van de eerste leden der Afdeeling voorkomt, toont ons reeds 's mans ijver voor de bevordering van het goede; maar duidelijker springen ons zijne verdiensten in het oog, wanneer wij nagaan, hoevele onschatbare diensten hij der Afdeeling heeft bewezen en als nauwgezet penningmeester en administrateur en doordien hij zijne geestesgaven, de vrucht van jarenlange studie, belangeloos ten beste gaf voor zijne geloofsgenooten. En werd ook deze opoffering niet op prijs gesteld door hen, voor wie ze gold, dit schrikte den edelen man niet af; want eenige jaren later zien wij hem met

evenveel lust en liefde als bekwaam redenaar in de Afdeulings-vergaderingen optreden, om den leden leering te verschaffen uit den rijken voorraad zijner kennis. Zijn aandelen zij ten zegen; zijne assche ruste in vrede!

Eene aanmerkelijke schrede deed de Afdeeling voorwaarts toen zij den 1 November van het jaar der oprichting „de Inrichting ter bevordering van het aanleeren van ambachten onder de Israëlieten te Utrecht” tot stand bracht. Het was wijlen de Heer S. J. Jacobs, van wien het plan hiertoe uitging; hij was een man, die zijn naam onvergetelijk heeft gemaakt, door het werkzaam aandeel, dat hij nam in de verrichtingen der Afdeeling. Jaren achtereen was hij haar ijverig Secretaris, die nimmer in gebreke bleef, de vergaderingen bij te wonen en met raad en daad te steunen. De inrichting op zijn voorstel in het leven geroepen stelde zich ten doel, zonen van minvermogene Israëlitische ouders de gelegenheid te verschaffen tot het aanleeren van eenig handwerk; daarbij zou ook de zorg voor eene godsdienstige en maatschappelijke opleiding niet ontbreken. Verder zou de inrichting hare kweekelingen van alle, benodigde gereedschappen en werkkleeders voorzien, ja hun, na volbrachten leertijd, zelfs een geldelijk voorschot verlenen, om zich als bazen of meesters te vestigen.

Het tot stand brengen van eene dusdanige inrichting was geheel in den geest der Maatschappij, die zich ten doel stelt beschaving onder de Nederlandsche Israëlieten te verspreiden, en het aanleeren van ambachten was een uitnemend middel daartoe, beter dan de kleinhandel, waarmede zoovelen zich toen ter tijd bezig hielden.

Tot het bestuur der inrichting, uit 7 leden bestaande, behoorden ook onze tegenwoordige eere-leden, de HH. H. J. de Beer en Mr. E. van Lier. Dit bestuur trachtte vooreerst geldmiddelen voor de inrichting bijeen te brengen; daartoe wendde het zich het eerst tot particulieren, doch hunne medewerking was zoo gering, dat de pogingen des

bestuur gewis zouden hebben schipbreuk geleden, zoo niet het Kerk- en het Armbestuur der Israëlietische Gemeente, de godsdienst-sub-school-commissie, het Hoofdbestuur en de Afdeelings-kas bijdragen hadden verleend.

Van het weinige echter waarover men te beschikken had werden nogtans al dadelijk twee jongelieden ondersteund.

Zoo had dan de Afdeeling de eerste schrede gedaan op den weg, dien zij voortaan wenschte te bewandelen. Nog verder ging zij toen ook tot de oprichting van een *Leenfonds*, strekkende tot het doen van rentelooze voorschotten aan minvermogende kooplieden, besloot. De ontwerper van dit plan was de helaas! te vroeg aan de Afdeeling ontrukte Heer J. de Rooij Ez., een man, aan wien onze Afdeeling de grootste verplichtingen had; een man, wiens naam met gulden letteren in de annalen der Afdeeling staat opgeteekend; een man, bezielde met een vurigen ijver voor weldadigheid en menschenmin; een man, begaafd met eene buitengewone mate van energie, om datgene ten uitvoer te brengen, dat hij zich ten taak had gesteld; een man eindelijk, zonder wiens medewerking onze Afdeeling wellicht nimmer geworden ware, wat zij thans is.

Het was een geluk voor de Afdeeling, dat een zoodanig man het initiatief had genomen in zake het oprichten Leenfonds. Hij toch liet zich door geenerlei hinderpalen van zijn eens genomen voornemen afschrikken. Toch kon hij, ondanks zijn loffelijken wil, aanvankelijk niet slagen, en kwam het Leenfonds eerst 3 jaren later tot stand. Vanwaar dat treurige verschijnsel? Het was alweder door gebrek aan medewerking, van de zijde onzer geloofsgenooten. Tot het doen verstrekken van rentelooze voorschotten was geld noodig, en hoe moest dat gevonden worden? Bij de Utrechtsche Israëlieten? meent ge; zij toch dienden in de eerste plaats eene zoo speciaal joodsche inrichting als het Leenfonds te schragen? Maar neen, op weinige uitzonderingen na, klopte men overal te vergeefs aan; slechts 5

leden verbonden zich tot geringe bijdragen, doch deze waren op verre na niet voldoende, om iets te kunnen beginnen, en zoo moest dan het edele plan voorloopig worden opgegeven.

Maar waaraan toch was die lauwheid, die onverschilligheid der Utrechtsche gemeenteleden toe te schrijven? Het was omdat de Afdeeling als kind van de Maatschappij niet geaccrediteerd was. Bekrompenheid en blind vooroordeel mistrouwden hare bedoelingen; men fluisterde elkander in, dat de Afdeeling of liever de Maatschappij vijandige bedoelingen koesterde jegens onzen heiligen godsdienst; men begreep niet of wilde niet begrijpen, dat het bevorderen van goede zeden, deugd en beschaving niet synoniem is met het ondermijnen van den godsdienst; men oordeelde, alvorens onderzocht, miskende alvorens gekend te hebben; maakte bezwaren, waar die niet bestonden, waarschuwde voor gevaren, die niet dreigden; in korte woorden uit vooroordeel was men onverschillig voor de uitoefening van den heiligsten plicht der Israëlieten.

Aan die onverschilligheid, dien verderfelijken kanker, is het ook toe te schrijven, dat op 30 November van het jaar der oprichting, de Afdeeling nog niet meer dan 18 leden telde, en dit getal was in den zomer van 1853 reeds tot 13 versmolten. Treurig stond het toen geschapen met de Afdeeling. In het 5^e jaarverslag van de Maatschappij lezen we daaromtrent het volgende:

„De Utrechtsche Afdeeling had met bezwaren van allerlei aard te kampen, zoodat het alleen aan de ijverige volharding van het bestuur te danken is, dat deze Afdeeling is kunnen blijven bestaan, en, al zijn het niet vele, dan toch eenige goede werkzaamheden heeft kunnen verrichten.”

„In weerwil toch van alle herhaalde malen in het werk gestelde pogingen, kon zij niet meer dan één jongeling ter opleiding tot eenig ambacht verkrijgen.” Tot zoover het verslag.

Zoo was dan onze Afdeeling aan het kwijnen ; door gebrek aan toevoer van buiten waren hare krachten sterk verminderd, haar uiterlijk afgeteerd, en scheen zij bestemd weldra ten grave te zullen dalen. Maar nog was het leven niet geheel uitgedoofd, de polsslag had nog niet opgehouden, het jeugdige bloed was nog niet bedorven — en er was slechts een sterkwerkend geneesmiddel noodig, om „de uitgeteerde prooi des grafs, verjongd, blozend van leven en gezondheid uit haar veegen staat te doen herrijzen.”

Dat sterkwerkende geneesmiddel — het werd der lijderes toegediend, toen zij in den aanvang van het jaar 1854 de „Inrichting tot het verschaffen van goedkoop vleesch aan minvermogenden, gedurende de wintermaanden en bij bijzondere gelegenheden” tot stand bracht. Dat geneesmiddel was het, dat — om met Van der Palm te spreken — „hier alle hinderpalen te boven kwam, het maatschappelijk lichaam toon en veerkracht deed hernemen en deszelfs wonderbare herstelling voltooide.” Het plan der inrichting was gevormd door den toenmaligen voorzitter E. van Lier, en te meer is de verwezenlijking van dit plan te bewonderen, als men in aanmerking neemt, dat de Afdeeling toen slechts *elf* leden telde.

Onmiddellijk werden er pogingen aangewend, om bijdragen van geloofsgenooten te verkrijgen, en thans bleven zij niet zonder gunstig gevolg, althans weldra hadden zich 64 gemeente-leden verbonden respectievelijk tot eene wekelijksche bijdrage van minstens 3 cts. per week. Het waren vooral de ontwerper der inrichting en de Hr. J. de Rooy Ez., die tot het verleenen dier bijdragen persoonlijk de gemeente-leden aanspoorden.

De eerste uitreiking van kaartjes ter verkrijging van goedkoop vleesch had plaats voor het paaschfeest van 1854 en in den daaropvolgende winter werd die uitreiking voortgezet. Toch had de geheele ontvangst van dat jaar slechts *f* 201,19⁵ bedragen. Met den aanvang van 1855 werd aan

de onderhavige inrichting meer uitbreiding gegeven, toen men besloot voortaan ook goedkoop brood te verschaffen. Tot deze uitbreiding vond men de middelen, door ook de niet-Israëlietische stadgenooten om bijdragen te verzoeken; deze bedroegen *f* 294,77 en dit bedrag gevoegd bij dat van de bijdragen der Israëlieten stelde de Commissie der inrichting in staat, in 1855 reeds over een kapitaal van *f* 469,90⁵ te kunnen beschikken. Kort daarna werd ook de naam der inrichting veranderd in dien van: „Inrichting tot verkrijgbaarstelling van goedkoope levensmiddelen;” welken naam zij tot op dezen dag heeft behouden.

Zoo was door de vestiging van de hier besproken inrichting de Afdeeling uit haar veegen staat opgebeurd; door zich op het terrein van practische weldadigheid te begeven, had men de rechte snaar aangeroerd en deze vond weerklank in de harten onzer geloofsgenooten, die nu ook niet meer aarzelden de Afdeeling te ondersteunen. Maar, zal men wellicht vragen, was het noodig, dat de Afdeeling op dusdanige wijze werkzaam was en is? Heeft men niet het armbestuur, om de minvermogenenden en hulpbehoevenden te ondersteunen? Doch men bedenke wel, dat de taak der Afdeeling nog veel van die eens Armbestuur verschilt. Het laatste toch heeft niets anders te doen, dan geldelijke ondersteuning te verleenen, dan daar waar die benoodigd is. Het vraagt niet: wat doet het gezin dat ik ondersteun? hoe is het gedrag zijner leden? hoe worden de kinderen er opgevoed? Daarentegen ondersteunt de Afdeeling slechts daar, waar zij tegelijkertijd deugd en beschaving kan verspreiden. „Zij begreep” — om met een vorigen verslaggever te spreken — „dat, wilde men de menschen beschaven, dat al hunnen tijd en dien hunner kinderen moeten gebruiken, om hun dagelijksch brood te verdienen, men hun te gemoet moest komen in hunne dagelijksche materiële behoeften, natuurlijk onder voorwaarde, dat zij zich en hun kroost zouden beschaven. Daarom verleent de inrichting hare hulp

slechts aan zoodanige personen, die van een goed, oppassend en zedelijk gedrag zijn; en hebben zij kinderen onder hun toezicht, dat zij dezen behoorlijk Maatschappelijk en godsdienst-onderwijs doen geven. Zoodoende dwong men als het ware indirect de lieden tot eenige beschaving, daar zij bij het niet nakomen der gestelde voorwaarden ook de stoffelijke hulp moesten ontberen."

Met reuzenschreden ging nu de Afdeeling vooruit. De „inrichting tot het aanleeren van ambachten", die eerst aan het kwijnen was kon nu weder hare weldadige werkzaamheid voortzetten; maar wat meer zegt: spoedig was nu ook het geliefkoosde plan des heeren de Rooy verwezenlijkt. Men begon namelijk van de gereserveerde gelden, bestemd voor de inrichting ter verkrijgbaarstelling van goedkoope levensmiddelen, bij wijze van proef *renteloze voorschotten* te verleen aan minvermogende kooplieden. Hiervan werd reeds dadelijk in 1855 door 21 personen gebruik gemaakt. Wel een bewijs hoezeer er behoefte bestond aan een Leenfonds.

Dit was intusschen slechts een tijdelijke maatregel; want eerst den 10 Februari 1856 werd de „inrichting tot het doen van renteloze voorschotten" voor goed gevestigd. Daartoe schonk de „inrichting tot verkrijgbaarstelling van goedkoope levensmiddelen" *f* 200,—, de Afdeelings-kas *f* 100,— en eenige particulieren *f* 75,—; te zamen dus *f* 375,—; dit bedrag was vooreerst voldoende om handelend op te treden en zoo had dan deze inrichting haar volkomen beslag gekregen.

Tegelijkertijd nam ook het ledental der Afdeeling toe in 1857 bedroeg het 16, en in 1858 — gij zult er verbaasd van staan — reeds 37, gewis sterksprekende cijfers! Ook de finantiën bloeiden, want in laatsgenoemd jaar kon de Commissie van beheer der inrichtingen, gesteund door bijdragen van geloofsgenooten en andersdenkenden, reeds over een jaarlijksch bedrag van *f* 1105,85 beschikken!

Gij ziet het Mijne Heeren, de Afdeeling kon toen met recht bloeiend worden genaamd; toch kwam het niet bij haar bestuur op, op de verkregen lauweren te gaan rusten. Met rusteloozen ijver ging men voort de kroon der Afdeeling met nieuwe paarlen te tooien. Reeds in de Afdeelingsvergadering van 24 Mei 1857 werd het besluit genomen tot oprichting van eene *Spaar- en Bewaarkas* en voor het jaar 1857—58 tot bestuurders daarvan benoemd de HH. J. de Rooij Ez., N. Franco, H. J. de Beer en J. F. Wertheim. Eerstgenoemde was het, die getrouw aan zijne natuur het plan tot oprichting met alle kracht in de hand werkte. Om u een blijk te geven, hoezeer de *Spaar- en Bewaarkas* in den geest der Utrechtsche Israëlieten viel, moge dienen, dat reeds het eerste jaar 31 personen van haar gebruik maakten. Dit cijfer klom van jaar tot jaar: in 1860 bedroeg het reeds 54, en in 1873 al 100. En thans? Met leedwezen moet ik het mededeelen, dat de zoo doelmatige en nuttige *Spaar- en Bewaarkas* sedert het begin dezes jaars buiten werking is getreden. De reden hiervan is deze. Reeds in 1874 kon men aanmerkelijken achteruitgang van het aantal inbrengers bespeuren en deze achteruitgang greep zoo spoedig om zich heen, dat er welhaast bij het bestuur sprake van kwam, de *Spaar- en Bewaarkas* op te heffen; te meer achtte het dit wenschelijk omdat er hier ter stede locale Spaarbanken bestaan, en derhalve de Spaarbank der Afdeeling geen *raison-d'être* meer had. Ofschoon nu hieromtrent door de Afdeeling nog geene beslissing genomen was, werden toch door den Administrateur de gelden aan de respectieve inbrengers gerestitueerd, waardoor dus de *Spaar- en Bewaarkas* buiten werking werd gesteld. Toch is het te bejammeren, dat dit heeft plaats gevonden, want zij was voor vele lieden, die er tegen opzagen of te beschroomd waren met hunne schamele spaarpenningen naar groote kantoren te gaan, een geschikt middel om te sparen, en voor anderen een prik-

kel tot zuinigheid. Bij het bestuur is er echter sprake van, haar weder in werking te stellen. Wij willen daarvan het beste hopen.

Een geheel nieuw veld van werkzaamheid schiep de Afdeeling zich toen zij, tegelijk met het oprichten van de Spaar- en Bewaarkas, eene „*inrichting voor onderwijs in de Fransche taal en eene Teekenschool*” in het leven riep. De eerste strekte om aan jonge lieden van beider kunne gratis onderwijs in bedoelde taal te verstrekken. Zij opende met 24 leerlingen, en werd ook in het vervolg over het algemeen vrij goed bezocht. Vermits echter inmiddels stedelijke burgerscholen, ingericht volgens de wet van 1857, waren verzezen en de meeste leerlingen naar deze scholen overgingen, werd de inrichting, waaraan nu geen behoefte meer bestond, in 1861 opgeheven. De Teekenschool, met 11 leerlingen geopend, viel minder in den smaak van het publiek, voor hetwelk zij bestemd was, waarom haar dan ook, wegens gebrek aan leerlingen, in 1862 hetzelfde lot te beurt viel als aan hare zuster-school.

Intusschen had de Afdeeling een groot verlies ondergaan, toen in 't jaar 1858 haar voorzitter, Mr. E. van Lier, metterwoon naar elders vertrok. Van af het tweede jaar sedert de vestiging der Afdeeling, derhalve ongeveer 7 jaren, was hij haar voorzitter, haar eminent hoofd geweest. Onder zijn praesidium waren al de opgenoemde inrichtingen tot stand gekomen. Door zijn energieke geest, zijn volhardenden wil had hij de Afdeeling weten staande te houden, in weerwil van alle netelige omstandigheden, waarin zij had verkeerd, van alle hinderpalen haar in den weg gelegd, van alle machinaties tegen haar gesmeed. Waar ieder ten einde raad was, daar wist zijn practische blik hulpmiddelen op te sporen, waar ieder duisternis ontwaarde, wist hij licht te scheppen. Met zijn levendig woord, wist hij de vergaderingen te bezielen en tot het nemen van heilzame besluiten aan te moedigen. Tijdverlies noch moeite ontzag

hij, waar het gold de belangen der Afdeeling, of liever der minvermogende geloofsgenooten te bevorderen.

Dat het verlies van zoo wakker een voorzitter dobr de leden diep werd gevoeld, zal wel niet betwijfeld worden. Uit erkentelijkheid dan ook voor de ontelbare diensten door hem aan de Afdeeling bewezen, vereerde deze hem met het eere-lidmaatschap van het bestuur.

Gelukkig dat het verlies van den Heer Mr. E. van Lier der Afdeeling geene onherstelbare wonde toebrecht. Zij vond namelijk een waardig opvolger van den afgetredene in den Heer Mr. H. J. van Lier, een man met niet minder lust beziel, om de Afdeeling krachtdadig te steunen en te sterken. Gij allen, Mijne Heeren, die met mij de eer hebt gehad, onder zijn praesidium te vergaderen, gij weet het, hoezeer hij daar op zijne plaats was; hoe hij met waardigheid en takt, met kalmte en bezadigheid de vergaderingen wist te leiden; hoe hij met ongeëvenaard talent een goeden toon onder de leden wist te bewaren, wanneer verschil van opinie ten opzichte van gewichtige vraagstukken hunne gemoederen sterker had geprikkeld dan voor de eer en de orde der vergadering wenschelijk ware geweest, in één woord, hoezeer hij zich de achting en liefde en van zijne medebestuurders en van de leden der Afdeeling heeft weten te verwerven.

Behoeft het u te verwonderen, dat onder het praesidium van dusdanig een man, de Afdeeling met reuzenschreden voorwaarts ging? dat zij voortreffelijk bloeide en overheerlijke vruchten afwierp? dat zij eene kostbare parel werd aan de kroon der Maatschappij? In de jaarverslagen der Maatschappij werd haar naam dan ook steeds met den meesten lof genoemd, hare verrichtingen hemelhoog geprezen. Vergeten we echter niet, dat de Heer van Lier ook waardig werd ter zijde gestaan door zijne medebestuurders, de HH. Mr. S. M. A. du Mosch, H. J. de Beer, A. D. Hamburger en J. de Rooij Ez., mannen,

wier namen eene eervolle plaats bekleeden in de annalen der Afdeeling.

Van den laatstgenoemde had ik reeds de eer eenige schitterende feiten mede te deelen; hoezeer zijne diensten werden op prijs gesteld, kan daaruit blijken, dat hij reeds in den jare 1864 de welverdiende onderscheiding genoot, tot eere-lid des bestuurs benoemd te worden.

Een niet minder werkdadig deel in de behartiging van de belangen der Afdeeling, als de Heer de Rooy, nam de Heer H. J. de Beer; van af het jaar 1861 toch tot aan het einde van 1875 nam hij het beheer der Afdeelings-kas waar, eene eer, waarvoor hij reeds bij eene vroegere gelegenheid, toen zij hem was aangeboden had bedankt; en die niet geringe taak vervulde hij met eene nauwgezetheid en doelmatigheid, met eene liefde en toewijding, die hem alle aanspraak op onze dankbaarheid hebben doen verwerven. Ook als administrateur van het Leenfonds en de Spaar- en Bewaarkas heeft de Heer de Beer de Afdeeling niet minder aan zich verplicht. Uit het zoo even door mij uitgebracht verslag van het laatstverloopen jaar, is u gebleken dat de Afdeeling ook aan den Heer de Beer heeft getoond, zijne aan haar bewezen diensten naar waarde te schatten.

Doch het wordt tijd, dat ik u ook den eerstgenoemden steunpilaar van den Heer Mr. H. J. van Lier, of liever van onze dierbare Afdeeling nader voorstel. Ik bedoel den Heer Mr. S. M. A. du Mosch. Van hem spreek ik het laatst, om tegelijkertijd te kunnen wijzen op een Fonds, op zijn initiatief door de Afdeeling in het leven geroepen, het „Fonds namelijk tot ondersteuning van weduwen en weezen, broodeloos geworden door den dood hunner verzorgers.” Reeds dit initiatief kenschetst ons ten volle den man, door ons allen zoo geacht en bemind. Waarlijk, had de Heer du Mosch geene andere verdienste jegens de Afdeeling, dan dat hij haar de eerste impulsie heeft ge-

geven tot het in het leven roepen van genoemd Fonds, hij zoude reeds daardoor den eere-naam van steunpilaar der Afdeeling hebben verdiend. Maar niet minder toonde hij zich dien naam waardig door het werkdadig aandeel dat hij nam in de voorbereidende werkzaamheden, die tot de stichting van het Centraal Israëlitisch Weeshuis moesten leiden. Die grootsche stichting is, zooals u, Mijne Heeren, bekend is, een uitvloeisel onzer Afdeeling. Zij wierd ontworpen door den reeds zoo dikwijls door mij genoemden Heer de Rooy, wiens nimmer rustende geest, wiens adelaarsblik steeds nieuwe bronnen van weldadigheid wist op te sporen op het uitgestrekte veld der philanthropie. Door zijn vurig woord bezielde, besloot de Afdeeling in het laatst van 1865 f 50 beschikbaar te stellen tot het doen drukken van circulairen, die, aan de Israëlitische Kerkbesturen gericht, moesten strekken de noodige statistieke gegevens ten opzichte van het aantal hulpbehoevende weezen in ons land te verkrijgen en tegelijkertijd hunne aandacht te vestigen op deze zoo hoogst gewichtige aangelegenheid. Vooraf had zij het besluit genomen, het reserve-fonds groot ongeveer f 1200, dat zij successievelijk had weten bijeen te brengen, geheel ten behoeve van een eventueel op te richten Centraal Weeshuis disponibel te stellen. Maar het scheen dat het Nederlandsche Jodendom nog niet rijp was voor het tot het stand brengen van dusdanig eene stichting; want op de uitnoodiging der Afdeeling kwam uit slechts ééne gemeente een antwoord met betuiging van adhaesie et voilà tout!

Toch werd het geliefkoosde plan niet opgegeven; maar toen men op het punt stond, nieuwe stappen tot verwezenlijking daarvan te doen, had er eene onvoorziene gebeurtenis plaats, die niet slechts de gedachte aan het plan voorloopig verdrong, maar ook alle activiteit van Bestuurs- en Commissie-leden voor eene geheel andere zaak in beslag nam. De vreeselijke cholera was namelijk uitgebroken; met ver-

schrikkelijke woede teisterde zij ons land en niet het minst de stad onzer inwoning, en de Afdeeling achtte zich geroepen, onzen behoeftigen geloofsgenooten de noodige hulpmiddelen te verschaffen, ter bestrijding van den zoozeer gevreesden vijand. Daartoe benoemde zij uit haar midden eene commissie, die de niet geringe taak had te vervullen, huisbezoek te doen bij de minvermogende Israëlieten, ten einde zich met eigen oogen te overtuigen of er de vereischte reinheid in acht genomen werd, of en in hoeverre er gebrek heerschte aan de noodige kleeding, ligging, dekking, aan doelmatig voedsel, enz. in welk geval de Afdeeling in een en ander zoude voorzien.

Zoo kwam het, dat er niet vóór het begin van 1867 een vergadering van belangstellenden in zake het op te richten C. I. Weeshuis kon bijeen geroepen worden, en ditmaal met het gewenschte gevolg. In deze vergadering, gehouden den 20 Januari 1867, werd eene Commissie benoemd, die eene „Ontwerp-Regeling voor de vestiging en inrichting van een C. I. W. in Nederland” zou vervaardigen. Zij had tot voorzitter den Heer Mr. H. J. van Lier en tot Secretaris den Heer Mr. L. de Hartog. Nadat zij hare taak had verricht, en het door haar ontworpen reglement den 1 Juni 1867 door den druk had openbaar gemaakt, werd in eene tweede vergadering van belangstellenden, gehouden te Utrecht den 28 Juli 1867, de ontwerp-regeling tot wet verheven en aldus de grondslag gelegd tot de groot-sche stichting, die, binnen Utrechtsch muren verzezen, den naam der Utrechtsche Afdeeling voor altijd onvergankelijk zal maken.

Niet weinig opofferingen en moeite eischten de voorbereidende werkzaamheden voor het C. I. Weeshuis van het bestuur, voornamelijk van den voorzitter en den secretaris, toenmaals den zoo ijverigen Mr. L. van Lier. Doch te midden daarvan werd de eerste, door zijn vertrek naar elders, van de werkzaamheden afgeroepen, tot groot verlies

voor de Afdeeling. In de laatste door hem gepraesideerde Afdeelings-vergadering, gehouden den 28 Juni 1868, legde hij zijn praesidium neder, na het 10 jaren achtereen roemvol te hebben waargenomen. Hoezeer de Afdeeling van dit laatste doordrongen was, toonde zij in deze vergadering, niet slechts door de hartelijke, gemoedelijke woorden, waarmede zij den zoozeer beminden voorzitter, het afscheid toeriep, maar ook en vooral toen zij hem het eere-lidmaatschap van het bestuur en namens de individueele leden een keurig geschenk aanbood. Dankbaar en geroerd aanvaardde de Heer Mr. H. J. van Lier, deze blijken van sympathie, en om door een stoffelijk herinneringsteeken het aandenken aan hem bij de Afdeeling levendig te houden, vereerde hij haar een fraai bewerkten presidents-hamer.

Thans had men weder een nieuwen voorzitter te kiezen? En aan wien moest die waardigheid opgedragen worden? De keuze was niet moeilijk. De Heer Mr. S. M. A. du Mosch had, èn als vice-president èn als ijverig administrateur van verschillende inrichtingen der Afdeeling zich onmisbaar gemaakt. Aan hem werd dan ook door den eenparigen wil van alle leden het voorzitterschap opgedragen; en behoef ik het U, die allen den geachten man van nabij hebt leeren kennen, te zeggen, dat de Afdeeling zich met die keuze gelukkig kon achten?

En Mijne Heeren, de taak aan den Heer du Mosch opgedragen was geene geringe. Want de voorbereidende werkzaamheden voor het Centraal Israëlietsch Weeshuis waren toen in vollen gang en een groot deel daarvan rustte op de schouders van het Bestuur der Afdeeling. Nogtans werd hij daardoor niet afgeschrikt. Ondanks zijne veelvuldige ambtsbezigheden aanvaardde hij zonder eenige aarzeling het hem opgedragen mandaat en diende hij de goede zaak met een ijver en eene volharding, die hem niet slechts *onzen* dank, maar ook dien van gansch het Nederlandsche Jodendom heeft waardig gemaakt. Niet minder ijver legden

zijne medebestuurders, toenmaals de HH. Mr. L. de Hartog, Mr. L. van Lier, H. J. de Beer en A. D. Hamburger aan den dag.

Uit het daareven door mij uitgebrachte jaarlijksch verslag is u gebleken, dat ook de Heer du Mosch, uit-hoofde van zijne overige werkzaamheden zich heeft genood-zaakt gezien zijn praesidium neder te leggen, een besluit dat, hoezeer door ons geëerbiedigd, nogtans ten zeerste door ons wordt betreurd.

Tevens is u gebleken, dat hij in zijne waardigheid is opgevolgd door den tegenwoordigen voorzitter, den Heer A. D. Hamburger. Met deze benoeming van den Heer Hamburger heeft de Afdeeling getoond niet ongevoelig te zijn voor de veelvuldige diensten door dien Heer bewezen, in zijne kwaliteit van lid des Bestuurs, welke functie hij reeds sedert 1866, derhalve ongeveer 10 jaren, met groote liefde en toewijding heeft waargenomen.

Wij wenschen den Heer A. D. Hamburger, dat het hem gegeven moge zijn, nog vele jaren zijne hooggewaardeerde krachten tot bevordering van den bloei der Afdeeling te kunnen aanwenden.

Bij de namen van hen, die zich door hunnen ijver in de behartiging van de belangen der Afdeeling hebben onderscheiden, zoude ik nog meerdere kunnen voegen, zoo niet de vrees van door het voorbijgaan van sommigen eene onbillijkheid te begaan, mij daarvan weerhield. Toch meen ik zonder bezwaar u te kunnen mededeelen, dat thans in ons bestuur zitting heeft een man, die na den Heer H. J. de Beer, het *oudste lid* onzer Afdeeling is als zijnde toegetreden den 13 Mei 1857. Die man is de Heer A. Sternheim, die èn als veeljarig lid der Commissie van beheer over de verschillende inrichtingen èn door zijnen ijver daar waar het gold, gelden voor liefdadige doeleinden bijeen te brengen, zich jegens de Afdeeling verdienstelijk heeft gemaakt.

Eindelijk, Mijne Heeren zij het mij vergunt, u in korte

trekken te schetsen, wat de Afdeeling op intellectueel gebied heeft verricht. Wij zagen reeds, hoe zij door voorlezingen uit de Bijbelsche Geschiedenis en door lezingen van zedelijke aard, door het oprichten eener Fransche en eener Teekenschool het gemoed onzer minvermogene geloofsgenooten voor godsdienstzin, beschaving, zedelijkheid en aesthetisch gevoel ontvankelijk trachtte te maken. Zij heeft echter nog veel meer dan dit gedaan. In het jaar 1868 werd door haar tot stand gebracht het „Fonds tot opleiding van jongelieden tot ambachten, kunsten en wetenschappen, zoomede tot onderwijzers”, kortweg „het Schoolfonds” genaamd. Aan dit fonds heeft reeds menigeen het te danken, dat hij thans in staat is, zich een eerlijk bestaan te verschaffen, en onder deze zijn er, die eene eervolle positie in de maatschappij bekleeden.

Ieder jongmensch, met aanleg begaafd, kon, zoo slechts zijn zedelijk gedrag niets te wenschen overliet, er zeker van zijn, in de Afdeeling een steun te vinden, wanneer hij wenschte, zich voor eenigen tak van wetenschap of kunst te bekwamen. En bij die ondersteuning werden door haar geene kosten gespaard, geene zorgen noch moeiten ontzien. Zij liet hare kweekelingen extra-onderwijs genieten, plaatste hen op uitstekende dag- of op kostscholen, ja verschafte aan eenigen zelfs eene opleiding aan inrichtingen voor hogere studie. Anderen voorzag zij van kleederen en verdere benoodigdheden, opdat zij geen stoornis in hunne opleiding zouden ondervinden. Daarenboven hield het bestuur steeds een wakend oog op de kweekelingen en overtuigde zich telkens van de mate hunner vorderingen en van hun gedrag.

Met fierheid en zelfvoldoening kan de Afdeeling dan ook op dezen haren intellectueelen werkkring bogen, waarin zij zooveel heils gesticht, zoovele weldaden verspreid, het geluk van zoovelen gevestigd heeft.

En hiermede, Mijne Heeren ben ik aan het einde gekomen

van de taak, die ik mij had voorgesteld. Ik twijfel niet of het gehoorde zal de overtuiging bij u bevestigen, dat wij ons gelukkig mogen achten leden te zijn eener Afdeeling, die zóó goed begrijpt, wat het wil zeggen „tot Nut van Israël” werkzaam te zijn. Laten we echter niet vergeten, dat de Afdeeling nimmer zooveel goeds had kunnen tot stand brengen, zoo zij den materieelen steun van Utrechtsch ingezetenen had moeten derven. En niet slechts onze geloofsgenooten schonken haar dien, maar ook door andersdenkenden werden aanzienlijke offers gebracht aan de Afdeeling, die weldoenster der minvermogenden, die bevorderaarster van materieelen en intellectueelen welvaart.

Onze innige bede is, dat de Afdeeling, gesterkt door het aandenken aan het verledene en door de medewerking van alle welgezinden, steeds moge voortgaan in bloei en ontwikkeling, in welvaart en voorspoed en dat haar een langdurig leven beschoren worde door den eeuwiglevenden Weldoener, den Vader der weezen, den Beschermer der weduwen, den Vriend en Verzorger van armen en behoeftigen.

Ik heb gezegd.

H. ITALIE,
Afdeelings-Secretaris.